

เครื่องถ้วยจีนที่พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีบริเวณมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

กิจสุวรรณ โปธิ์สุวรรณ

นักวิชาการวัฒนธรรม กลุ่มวิจัยและพัฒนางานโบราณคดี กองโบราณคดี กรมศิลปากร

เอกสารโบราณและบันทึกชาวต่างชาติ มักกล่าวถึงพื้นที่บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์และกรุงธนบุรีในนาม “เมืองบางกอก” โดยในสมัยอยุธยาเมืองบางกอกอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา^๑ ในสมัยธนบุรีได้รับการสถาปนาเป็นราชธานีแห่งใหม่หลังเหตุการณ์เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ เมืองถูกสร้างโดยใช้พื้นที่ทั้งสองฝั่งของแม่น้ำ ราชธานีอยู่ฝั่งตะวันตก วังลูกเจ้าเมืองบางกอก บ้านพระยาราชเสนา และชุมชนชาวจีนอยู่ฝั่งตะวันออก^๒ กระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์พื้นที่ฝั่งตะวันออกนี้ได้สร้างราชธานีและพระบรมมหาราชวังสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน^๓ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่า พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ มีร่องรอยของชุมชนเรื่อยมาตั้งแต่สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์

พ.ศ.๒๕๖๐ บริษัท กันต์กนิษฐ์ ก่อสร้าง จำกัด ดำเนินงานการปรับปรุงภูมิทัศน์รวมทั้งอาคารต่าง ๆ และงานขุดค้นทางโบราณคดีในพื้นที่มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ เริ่มขุดค้นในปี พ.ศ.๒๕๖๒ โดย นายอนันต์ กลั่นโพธิ์กลับ จำนวน ๕ หลุมขุดค้น (ขณะวิเคราะห์เครื่องถ้วยจีนดำเนินงานเพียง ๔ หลุมขุดค้น) จากการขุดค้นพบหลักฐานประเภทต่าง ๆ เช่น สิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวข้องกับวังท่าพระ เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่ง (Stoneware) เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อกระเบื้อง (Porcelain) รวมถึงเครื่องถ้วยจีนที่เป็นหลักฐานประเภทหนึ่งของเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อกระเบื้อง พบจำนวน ๒๓๐ ชิ้น (จาก ๔ หลุมขุดค้น)

^๑ อ้างอิงจากแผนที่โบราณในบันทึกชาวต่างชาติ เช่น แผนที่นิรนามเขียนขึ้นโดยชาวฮอลันดาระาวปี พ.ศ.๒๑๘๕ แผนที่ใน “จดหมายเหตุลาลูแบร์” พ.ศ.๒๒๓๑ แผนที่ใน “ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม” โดย นิโกลาส์ แชรแวส พ.ศ.๒๒๓๑ เป็นต้น

^๒ อ้างอิงจากพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ หลักฐานกำแพงเมืองธนบุรีบริเวณอนุสาวรีย์สหชาติ และแผนที่สงครามจระเข้พม่า

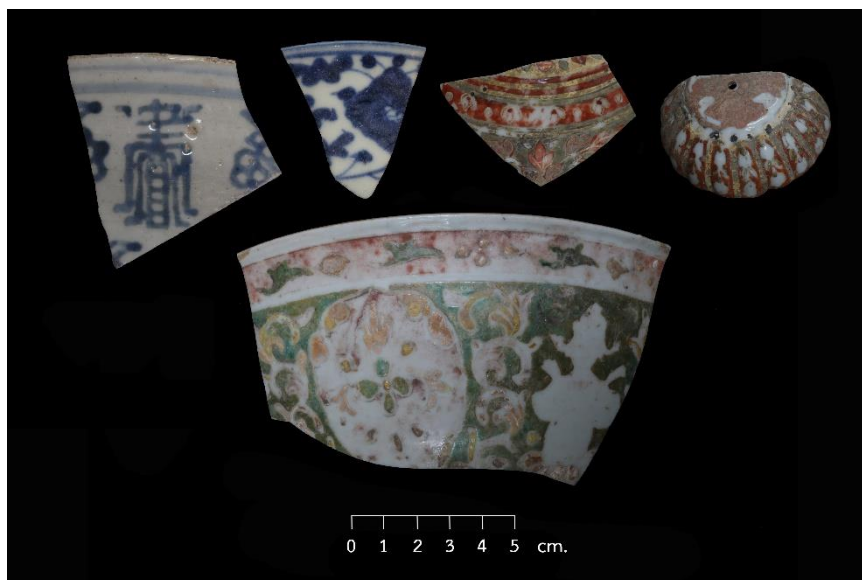
^๓ อ้างอิงจากพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ตำนานวังเก่า และแผนที่กรุงเทพฯ พ.ศ.๒๓๖๗

จากการวิเคราะห์เครื่องถ้วยจีน แบ่งอายุสมัยได้ ๒ สมัย ได้แก่ **สมัยราชวงศ์ชิง** มีอายุตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ตรงกับรัชกาลที่ ๑-๕ และ**สมัยสาธารณรัฐ** ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๕๔ ตรงกับรัชกาลที่ ๖ ส่วนใหญ่มีแหล่งผลิตจากเตาจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี เตาเต๋อฮั่ว และเตาอันซี มณฑลฝูเจี้ยน เตาดำบู๊ มณฑลกว่างตง และกลุ่มเตาในมณฑลกว่างตงหรือมณฑลฝูเจี้ยน รูปแบบของเครื่องถ้วยจีนส่วนใหญ่เป็นจาน จานเชิง ชาม ชามมีฝา ถ้วย ถ้วยชา และโถ ตกแต่งด้วยการเขียนลายสีครามได้คราม รวมทั้งการพิมพ์ลายสีครามได้คราม เขียนลายสีบนเคลือบ เขียนสีลงยาบนเคลือบ (เครื่องถ้วยเบญจรงค์และเบญจรงค์แลทอง) เคลือบสีเขียว และเคลือบสีขาว

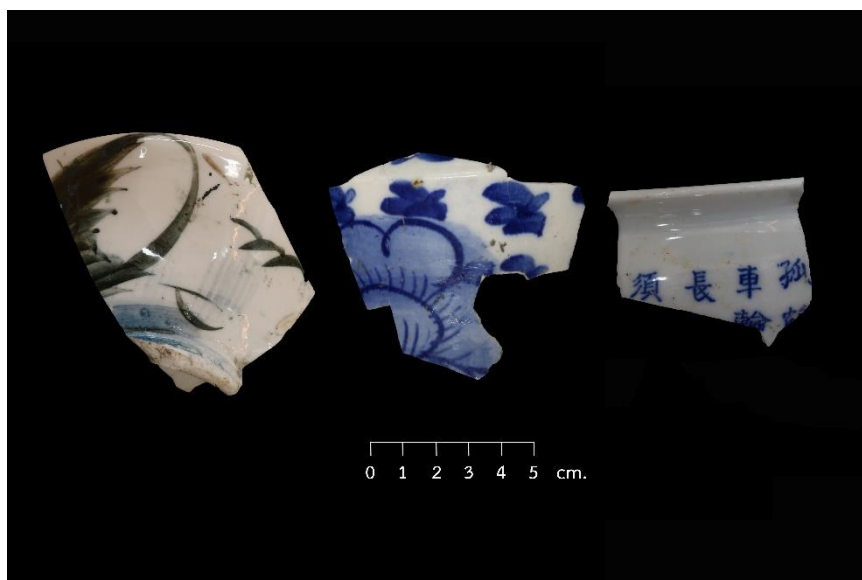
จากการวิเคราะห์เครื่องถ้วยจีนที่พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีบริเวณมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระนี้ สรุปได้ว่า **เครื่องถ้วยจีนมีอายุร่วมสมัยกับรัชกาลที่ ๑-๖** มีความเกี่ยวข้องกับการใช้งานสำหรับชนชั้นสูงภายในวังท่าพระ แต่ยังไม่พบเครื่องถ้วยจีนที่มีอายุในช่วงสมัยอยุธยาและสมัยธนบุรี อาจเพราะพื้นที่นี้ถูกใช้ในกิจกรรมการทำไร่สวนในสมัยอยุธยาที่ถูกกล่าวถึงในบันทึกชาวต่างชาติ พื้นที่นี้ไม่ได้มีความสำคัญมากเท่ากับบริเวณมิวเซียมสยามและรถไฟฟ้าใต้ดินสถานีสนามไชย ซึ่งเป็นที่ตั้งของป้อมบางกอกหรือป้อมมิไชยเอนทร์ และในสมัยธนบุรีมีระยะเวลาความเป็นราชธานีอันสั้น จึงยังไม่พบหลักฐานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามจากการขุดค้นยังพบภาชนะดินเผาเนื้อดินแกร่ง หากมีการศึกษาหลักฐานประเภทนี้หรือขุดค้นในพื้นที่อื่นเพิ่มเติม อาจพบหลักฐานที่มีอายุร่วมสมัยอยุธยาและสมัยธนบุรีและได้ข้อมูลมากขึ้น เพราะการขุดค้นทางโบราณคดี การ “ไม่พบ” ใช่ว่าจะ “ไม่มี”

แผนผังที่ ๑ ตำแหน่งหลุมขุดค้นทางโบราณคดี หลุมขุดค้นที่ ๑-๕ (TP.1-5) ภายในมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

ภาพที่ ๑ ตัวอย่างเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซิง มีอายุตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๕ (พ.ศ.๒๓๒๕-๒๔๕๓)

ภาพที่ ๒ ตัวอย่างเครื่องถ้วยจีนสมัยสาธารณรัฐ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๕๔ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๖ (พ.ศ.๒๔๕๓ เป็นต้นมา)

รายการอ้างอิง

กรรณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์. “กรุงธนบุรี ในสมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
ดุขฎิบัณฑิต สาขาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,
๒๕๕๕.

_____. **โบราณคดีเมือง โบราณคดีกรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
(องค์การมหาชน), ๒๕๖๒.

กิจสุวรรณ โพธิ์สุวรรณ. “การศึกษาเครื่องถ้วยจีนที่พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีบริเวณ
มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ หลุมขุดค้นที่ ๑-๔.” เอกสารการศึกษาเฉพาะส่วนบุคคล
ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๒.

ชิมอน เดอ ลา ลู แบร์. **จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. แปลโดย
สันต์ ท. โกมลบุตร. นนทบุรี: ศรีปัญญา, ๒๕๔๘.

เจ้าพระยาทิพากรวงศมหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑**.
กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊กส์ (๒๐๐๖), ๒๕๖๒.

ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช. **กรุงศรีอยุธยาในแผนที่ฝรั่ง**. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๙.

แน่นน้อย ศักดิ์ศรี, หม่อมราชวงศ์, และคณะ. **องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์**.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๑. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๓. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๕. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

ปวิรรต ธรรมาปริชากร. “การใช้เครื่องถ้วยจีนและเครื่องถ้วยเวียดนามในการกำหนดอายุหลักฐาน
ทางโบราณคดีและรูปแบบศิลปะ : กรณีศึกษาลวดลายปูนปั้นประดับบนโบราณสถานใน
ประเทศไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๔.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.

ปวิรรต ธรรมาปริชากร และจิราภรณ์ อรัณยนาถ. **เครื่องปั้นดินเผาจีนและเบญจรงค์ ที่พบใน
พระราชวังหลวงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์อนุรักษ์เครื่องปั้นดินเผา
โบราณโรงเรียนถนนอมบุตร, ๒๕๖๒.

ปวิรรต ธรรมาปริชากร, สว่าง เลิศฤทธิ์ และกฤษฎา พิณศรี. **ศิลปะเครื่องถ้วยในประเทศไทย**.
กรุงเทพฯ: โอสภสภา, ๒๕๓๙.

รูนีย์, ดอว์น เอฟ. **เครื่องถ้วยเบญจรงค์และลายน้ำทอง**. แปลโดย จุฑามาศ อรุณวรรกุล.
กรุงเทพฯ: ริเวอร์ บุ๊คส์, ๒๕๖๐.

หฤษฎ์ แสงไพโรจน์. “การใช้พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์บริเวณฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรีจากหลักฐาน
ทางโบราณคดี.” เอกสารการศึกษาเฉพาะส่วนบุคคล ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๒.